

AB Yüksek Öğretimi Kriterleri Bağlamında Türkiye’de İlahiyat Öğretimi: Kelâm Örneği

Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ*
Hayrettin N. GÜDEKLİ**

Özet

Bu makale, temeli Bologna Bildirgesi ile atılan AB yüksek öğretim normları çerçevesinde genelde Türk yüksek öğretiminin ve özel olarak da ilâhiyat ve kelâm öğretiminin yerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Makalede ilk olarak AB yüksek öğretim normlarının genel çerçevesi ele alınmış, daha sonra Türkiye’deki yüksek öğretimin ulusal ve ilâhiyat yeterlikleri değerlendirilmiştir. İlahiyat yeterlik çerçevesini oluşturan program çıktıları konusunda öneriler sunularak bunların önce ilâhiyat müfredatındaki derslerle sonra da anabilim dalları ile ilişkilendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca kelâm anabilim dalındaki derslerin hangi program çıktılarıyla ilişkilendirilebileceği hususunda bir şema hazırlanması yoluna gidilmiş ve bu derslerin söz konusu çerçeve içinde hangi yeterlikleri karşıladığının tespitine çalışılmıştır. Bununla irtibatlı olarak ders tasarım ve planlaması meselesi soruşturulmuş, bir dersin nasıl oluşturulması gerektiği ve nasıl işleneceği gibi hususlar tartışılmıştır. Bu çerçevede ders oluştururken gözetilmesi gereken amaç, kaynaklar, muhteva ve metoda dikkat çekilmiş; derslerin bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme süreçlerinden geçilerek işlenmesine, ölçme ve değerlendirmenin de buna göre yapılmasına vurguda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: AB yüksek öğretimi, Türk yüksek öğretimi, ilâhiyat öğretimi, ilâhiyat yeterlik çerçevesi, kelâm öğretimi.

Abstract

This article aims to determine the position of Turkish higher education in general and the education of divinity and theology in particular within the framework of EU higher education norms based on the Bologna Declaration. In this article, firstly, the general framework of EU higher education norms were examined, and then the national and divinity competencies of Turkish higher education were considered. Some suggestions about the program outputs which constitute divinity competence framework were offered and these were associated with the lessons in the divinity curriculum firstly and the departments secondly. Moreover a scheme about lessons in the department of theology associated with the program outputs was prepared, and which competencies were corresponded by these lessons were determined within the framework mentioned above. In this context lesson designing and planning were assessed, and some matters about how to create and give a lesson were argued. In this framework purpose, resources, content and method should be taken into consideration while creating lesson, and the lessons will be given by passing through some processes, i.e. knowledge, comprehension, application, analysis, synthesis and evaluation. Measurement and evaluation should be done with reference to it.

* M. Ü. İlahiyat Fakültesi Kelâm Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

** M. Ü. İlahiyat Fakültesi Kelâm Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

Key Words: EU higher education, Turkish higher education, education of divinity, divinity competence framework, education of theology.

Giriş

Türkiye'nin batılılaşma serüveni Cumhuriyet'in ilânının bir hayli öncesine uzanır. XVI. yüzyıl ve sonrasında Batı'da bilim, sanat ve edebiyatta yenilikler ardına gelmeye başlayıp Batı toplumları Rönesans ve Reform sürecine girince, bu durum Batı toplumu ile irtibat halinde bulunan Osmanlı bürokrat, bilim adamı ve sultanlarının dikkatini çekmiş ve kimilerine göre Fâtih, kimilerine göre ise III. Selim veya II. Mahmud dönemlerinden itibaren Batılılaşma hareketi başlamıştır. Osmanlı batılılaşmasının başlangıcı noktasında zikredilen tarihler tartışmalı olsa da, eğitim ve öğretimde bu sürecin Tanzimat'la başladığı ittifakla kabul edilen bir husustur. Bu dönemde kurulan Tıbbiye-i Şâhâne, Mühendishâne, bunların ardından gelen Sultânîler ve Dârülfünûn gibi müesseseler, medreseye karşı ve tamamen Batı standartlarına göre oluşturulmuş kurumlardır. Balkan Harbi sonrası iktidara gelmiş olan İttihat ve Terakkî'nin kendine vizyon olarak garplılaşmayı seçmesi ile "batılılaşma" iktidarın âdetâ başka alternatifi olmayan bir projesi haline gelmiştir. I. Dünya Savaşı ve arkasından vatan topraklarını korumak üzere zor şartlar altında destanlar yazdığımız İstiklâl Harbi verilerek Osmanlı'nın bakiyeleri üzerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu yeni devlet, batılılaşmayı esas alan ilke ve inkılaplar üzerine bina edilmiş, bir Osmanlı kurumu olan medreseler kapatılarak yerlerine Batı tipi kurumlar olan mektepler tesis edilmiştir. Bu çerçevede dinî alanda da orta öğretim düzeyinde İmam-Hatip mektepleri ve yüksek öğretim düzeyinde de Dârülfünûn'a bağlı olarak İlahiyat Fakültesi açılmıştır.¹

Türkiye Cumhuriyeti'nin batılılaşmayı millî ve somut resmî bir politika olarak benimsemesi ise 31 Temmuz 1959 tarihinde o günkü adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'na girmek üzere başvurusuyla başlamıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Birliği (AB) projesine dönüşünce söz konusu topluluk, ekonomik hedefler yanında sosyal, siyasî, hukukî ve eğitimsel projeleri içeren bir kuruluş haline gelmiştir.

Avrupa Birliği'ne tam üyeliği hedeflemiş bulunan Türkiye, bu birliğin öngördüğü diğer süreçler gibi eğitim alanında da sistemini AB kriterlerine uyumlu hale getirmek üzere projeler başlatmıştır. Bu projeler içinde yüksek öğretimin önemli bir yeri vardır. Bu hususta Yüksek Öğretim Kurulu nezdinde kurulmuş bir ulusal komite mevcuttur. Söz konusu komite Türk yüksek öğretimini AB'ye uyumlu hale getirmek için önemli çalışmalar yürütmektedir. Projenin başarısı açısından

¹ Türkler'in batılılaşma serüveni için bk. İhsan Dağı, *Batılılaşma Korkusu*, Ankara 2003, s. 1-28; Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye'nin Avrupalılaşma Sorunu Semineri (T.C. Merkez Bankası, 24-28 Mart 1997), Ankara 1998; Ali Bulaç, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul 2001, s. 140-156.

Türk yüksek öğretiminin Avrupa Birliği yüksek öğretimi kriterlerine uyumlu hale getirilmesi; bizim açımızdan ise Türk yüksek öğretimi içinde ilâhiyat öğretiminin söz konusu kriterlere aktedite olması ehemmiyetlidir.²

Bizi böyle bir çalışmaya sevk eden sebeplerden biri günümüzde bürokrasi ve basında ilâhiyat öğretiminin diğer sektörlerden daha fazla tartışma konusu olmasıdır. Diğer bir sebep ise ERASMUS Programı çerçevesinde Fakültemize gelen veya Fakültemizden AB ülkelerine giden öğrenci ve öğretim üyelerinin karşılaştırma sonucu ortaya koydukları eleştirilerdir. Bu çalışmayla bir teslimiyeti öngörmüyoruz. Zâten sistem de teslimiyeti değil, ulusal ve uluslararası nitelik ve yetkinliklerin göz önünde bulundurulmasını öngörüyor. Bütün bunların sonucunda eğitim ve öğretim sistemimizi modernize etme ve güncelleştirme noktasında eksiklerimizin bulunduğuna dikkat çekmek ve bunların giderilmesine katkıda bulunmak istiyoruz.

Bu çalışmada önce “Avrupa Birliği Yüksek Öğretiminin Nitelikler Çerçevesi” verildikten sonra, ulusal nitelikler için öngörülen çerçeve, yetkinlikler ve öğrenim çıktıları dile getirilecek daha sonra da genelde ilâhiyat, özel olarak da kelâm öğretiminin bu bütün içindeki yeri sorgulanarak ilâhiyat ve kelâm öğretiminin AB, Türk yüksek öğretimi ve ilâhiyat öğretimi kriterlerine uyumlu olup olmadığı tartışılacaktır.

I. AB Sürecinde Yüksek Öğretim

Başlangıçta bir ekonomik birlik olarak yola çıkan Avrupa Birliği, eğitim ve kültürü eyaletlerin sorumluluğunda alanlar olarak görünürken, kurulmasını hedeflediği Avrupa Birliği'nin eğitim, kültür, güvenlik ve siyasette birlikten uzak olmadan gerçekleşemeyeceğini fark ederek kendine yeni bir hedef daha belirledi. Bu hedefte yalnızca ekonomik birlik değil, toplumsal hayatı oluşturan dinamiklerin bütün alanlarında ortaklık esas alınmaktadır. Eğitim ve öğretimdeki birlikten de bu ortak hedeflerden biridir.

Başlangıçta daha çok teknik ve meslekî eğitime eğilen Avrupa Birliği 90'lı yıllardan sonra eğitimi bir bütün olarak ele almaya başlamıştır. Bu çerçevede 1986-1989 yılları arasında COMETT (Teknoloji Eğitimi ve Öğretimi Topluluk Programı), ERASMUS (Üniversite Öğrencilerinin Dolaşımını Sağlama Konusundaki Topluluk Programı), LINGUA (Dil Eğitimi ve Öğretimi Programı) başlatılmış, 1990'lı yıllarda ise LEONARDO DA VINCI ve SOKRATES programları devre-

² Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'de yürütülen din öğretiminin AB ülkelerindeki din öğretimi ile karşılaştırması için bk. İlyas Çelebi, “Avrupa Birliği Sürecinde Karşılaşılması Muhtemel Dinî-Kültürel Sorunlar”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, XV/2 (İstanbul 2007), s. 17-33; *Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi* (editör: İlyas Çelebi), İstanbul 2007; *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Devlet İlişkisi* (editör: Ali Köse, Talip Küçükcan), İstanbul 2008.

ye sokulmuştur.³

AB sürecinde yüksek öğretim konusu 1999'dan itibaren beş farklı toplantıda ele alınmış bulunmaktadır. Bunlar:

1. Bologna Bildirgesi. İtalya'nın Bologna kentinde 1999'da gerçekleştirilmiş bulunan bu toplantının ana gündemi "kolay anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir bir akademik derece sistemi, kalite güvencesi, diplomaların ve öğrenim sürelerinin tanınması, yaşam boyu öğrenme ve ortak dereceler" şeklinde olup toplantının sonucunda yayımlanan bildirmede Avrupa Birliği yüksek öğretimi için aşağıdaki genel çerçeve öngörülmüştür:

- a. Avrupa Nitelikler Çerçevesi
- b. Ulusal Nitelikler Çerçevesi
- c. Öğrenim Çıktıları
- d. Yetkinlikler

2. Prag Bildirgesi. 2001 yılında Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'da 32 ülkenin katılımıyla gerçekleşmiş toplantıda yayımlanan bildirme olup Türkiye, AB yüksek öğretim sürecine bu toplantıda dahil olmuştur.

3. Berlin Bildirgesi. 2003 yılında Almanya'nın başkenti Berlin'de gerçekleştirilmiş bulunan toplantının sonucunda yayımlanan bildirmedir. Bu bildirmede "Üye ülkelerin yüksek öğretim sistemindeki her derece/kademe için karşılaştırılabilir ve karşılıklı anlaşılabilir nitelikleri belirlemek için çalışacakları ve ulusal çerçevenin, uluslararası alanda anlaşılabilir ve her eğitim seviyesinde kazanılan yetkinliklere ve diğer öğrenim çıktılarına odaklı, kalite güvencesini sağlayıcı olması gerektiği" kararlaştırılmıştır.

4. Bergen Bildirgesi. 2005 yılında Avusturya'nın Bergen kentinde yapılan toplantı sonucunda yayımlanan bu bildirmede 2010 yılına kadar Avrupa yüksek öğretim alanı için en üstte bir "Avrupa Nitelikler Çerçevesi" oluşturulması öngörülmekte; ulusal niteliklere göre daha muhtasar bir tasarı olan Avrupa yüksek öğretim alanı nitelikleri'nin uluslararası tanınma, öğrenen ve öğretenlerin uluslararası hareketliliği ve uluslararası şeffaflık gibi unsurları içeren şemsiye bir çerçeveden oluştuğu belirtilmekte; sektörel niteliklerin de bunlarla ilişkilendirilmesi öngörülmektedir.⁴

5. Londra Bildirgesi. 2007 yılında İngiltere'nin başkenti Londra'da 46 ülkenin yüksek öğretimle ilgili bakanlarının iştiraki ile icrâ edilen toplantının sonun-

³ Nurhayat Çelebi, "Avrupa Birliği Eğitim Programlarının Tarihçesi ve Türkiye'nin Uyum Süreci", *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, XV/2 (İstanbul 2007), s. 59-89.

⁴ Yüksek Öğretim Kurulu, *Türkiye Yükseköğretim Ulusal Yeterlikler Çerçevesi (TYUYÇ)*, www.yok.gov.tr/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=383, s. 1.

da yayımlanan bu bildirmede yüksek öğretimin derecelendirilmesi ve süreleri (önlisans [2 yıl süreli], lisans [3 veya 4 yıl süreli], yüksek lisans [lisans + 1 veya 2 yıl süreli] ve doktora [lisans + yüksek lisans + 4 yıl süreli] şeklinde) kararlaştırılmıştır.

A. AB Yüksek Öğretiminin Genel Çerçevesi

Yukarıda söz edilen beş toplantının her biri ağırlıklı olarak bir problemi ele almış bulunuyor. Biz burada ilk toplantı üzerinde duracağız. 1999'da gerçekleştirilen Bologna sürecinde AB yüksek öğretiminin genel çerçevesinin tespit edildiğini, bu çerçevede yer alması gereken süreçlerin "Avrupa Nitelikler Çerçevesi, Ulusal Nitelikler Çerçevesi, Öğrenim Çıktıları ve Yetkinlikler" şeklinde tespit edildiğini yukarıda belirtmiştik. Şimdi bu süreçleri biraz açmak istiyoruz. Zira söz konusu çerçeve, Türk yüksek öğretimi ile AB yüksek öğretiminin karşılaştırılması açısından büyük önem arz etmektedir.

1. Avrupa Nitelikler Çerçevesi

Bologna sürecinde kararlaştırılan Avrupa Nitelikler Çerçevesi'ne göre yüksek öğretim sistemleri arasında uluslararası ilişkilendirmeyi sağlamak (**saydamlık**), yüksek öğretim sistemlerinin birbirini tanımalarını kolaylaştırmak (**tanınma**) ve öğrenenlerle mezunların hareketliliğini arttırmak (**hareketlilik**) esastır. Dolayısıyla yüksek öğretimde sistem "saydam" yani okutulan dersler, önerilen kitaplar, ölçme değerlendirme esasları "açık ve denetlenebilir" nitelikte olmalıdır. Diğer yandan üye ülkelerin yüksek öğretim sistemlerinin birbirlerini tanımaları, denkliklerini kabul etmeleri gereklidir. Bunun için de herkesin tespit edilen ilke ve esaslara uygun bir eğitim-öğretim yapması zorunludur. Avrupa Nitelikler Çerçevesi'nin öngördüğü hareketlilik ilkesi ise eğitim sürecinden geçen mezunların üye ülkelerde rahatlıkla çalışmalarını ve herhangi bir zorlukla karşılaşmadan istihdam edilebilmelerini öngörmektedir.

2. Ulusal Nitelikler Çerçevesi

Bologna sürecinde Avrupa Nitelikler Çerçevesi şemsiye çerçeve olarak düşünülmüş; kısa, öz ve olabildiğince muhtasar tutulmuştur. Buna karşılık her ülkenin özel ve ulusal gerçeklerinin olabileceği göz önünde bulundurularak Ulusal Nitelikler Çerçevesi daha geniş perspektiften ele alınmıştır. Ulusal Nitelikler Çerçevesi, her ülkenin toplumsal, kültürel ve ekonomik gerçeklerine en yakın tanım ve yaklaşımları içeren, yüksek öğretim kurumları tarafından kabul gören ve uygulanabilen, ulusal ve uluslararası paydaşlarca tanınan ve ilişkilendirilebilen derecelerin verilebileceği bir sistemi öngörmektedir. Bu sistem bilgi, beceri, bağımsız çalışabilme, sorumluluklar alma, iletişim ve meslekî yetkinlik kazandırıcı, toplumun ihtiyaçlarını karşılamalı, paydaşlara sağlayacağı fayda ve rolleri

göstermeli, Avrupa Nitelikler Çerçevesi ile uyumlu olmalı ve kalite güvencesi bulunmalıdır.

3. Öğrenim Çıktıları

Öğrenim çıktıları öğrencinin neleri bileceğini, neleri anlayacağını ve neleri yapabileceğini gösteren yetkinlikleri ortaya koyan kriterlerden oluşur. Bu listelerde bilgi, anlama ve becerilerin dinamik kombinasyonu gözetilir. Sistem öğrenci merkezli olup öğretmenin amacından daha çok öğrenenin başarısını hedefler. Dolayısıyla öğretmekten öğrenmeye doğru bir paradigma değişimi söz konusudur. Gözlenebilir ve ölçülebilir olma esastır. Bu çıktılarda öğretmenin ne anlattığı değil, öğrenenin ne kazandığı göz önünde bulundurulur.

Öğrenim çıktıları tespit edilirken önce programın amacı ve ona duyulan ihtiyaç belirlenir. Bunun için de söz konusu programın muhtemel iç ve dış paydaşlarının görüşlerine başvurulur. Hangi yetkinlik ve becerileri kazanmış elemanın yetiştirilmesinin hedeflendiğini tespit ettikten sonra bu yetkinlikleri verecek program çıktıları tespit edilir. Bu çıktılarda yer alan yetkinlikler gruplandırılarak her bir grubu gerçekleştirecek dersler oluşturulur ve sekiz yarıyılık dönemlere; daha sonraki çalışmalarda ise yarıyıl boyunca bu derslerde okutulacak konular tespit edilerek haftalara yerleştirilir.

4. Yetkinlikler

Yetkinlikler, öğrenim sürecini başarılı bir şekilde tamamlayan bir elemanın bilmesi, anlaması ve yapması gereken hususları ortaya koyar. Görüldüğü üzere burada bilme, anlama ve yapma şeklinde bir derecelendirme söz konusudur. Tek başına bilgi bir anlam ifade etmediği gibi, bilmeden ve anlamadan uygulama da bir anlam ifade etmemektedir.

Öğrenim yetkinlikleri yardımcı, sosyal ve sistematik yetkinlikler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

a. Yardımcı Yetkinlikler. Bu yetkinliklerde öğrencilere mesleklerini icrâ ederlerken farklı kaynaklardan bilgi toplama, analiz ve sentez yapabilme, planlama ve organizasyonlar gerçekleştirebilme becerileri kazandırılır. Öğrencilere genel kültür verilir, ana dilde sözlü ve yazılı iletişim becerisi kazandırılır, ikinci bir dil öğretilir, bilgisayar kullanma ve internet imkânlarından yararlanma olanağı sağlanır. Araştırma yapabilme, problem çözme, karar verebilme ve sonuca gidebilme yetkinliği kazandırılır.

b. Sosyal Yetkinlikler. Sosyal yetkinliklerle öğrencilere grup ve takım çalışması bilinci verilir, interdisipliner düşünme ve disiplinler arası bir takımında uluslararası alanda çalışabilme bilgi ve becerisi kazandırılır. Eleştiri ve özeleştiri yapabil-

me, bunları yaparken etik değerlere bağlı kalma ve farklılıkları takdir etme yetenek ve alışkanlığı telkin edilir.

c. Sistematik Yetkinlikler. Sistematik yetkinliklerle öğrenciye bilgiyi pratiğe dönüştürebilme, yeni fikirler üretebilme ve yeni durumlara uyabilme becerisi kazandırılır. Bunun için bağımsız çalışabilme, araştırma yapabilme, girişimci olma, proje tasarımı ve yönetimi yapabilme, liderlik yapabilme nitelikleri kazandırılır.

B. Avrupa Birliği Lisans Düzeyi Genel Çerçevesi

Buraya kadar AB’nin yüksek öğretimle ilgili genel ilke ve programları üzerinde durulmuştur. Bundan sonra konuyu biraz daha somutlaştırarak lisans düzeyi öğretimin genel çerçevesi ele alınacaktır. Bu hususta lisans düzeyi nitelikleri, lisans düzeyi yeterlikleri ve lisans düzeyi kalite güvencesi olmak üzere üç ana noktanın öne çıktığını söylemek mümkündür.

1. Lisans Düzeyi Nitelikleri

Avrupa Birliği Lisans Düzeyi Öğretiminde Öğrencilere Kazandırılması Öngörülen Nitelikler:

- Alanının temel bilgileri ile donanmış olma,
- Mesleğini profesyonel bir şekilde icrâ edecek bilgi ve beceriyi kazanma,
- Mesleği ile ilgili toplumsal, bilimsel ve etik konular üzerinde düşünme, yorum yapabilme yetisine sahip olma,
- Bilgi ve düşüncelerini muhataplarına anlatabilme, argümanlar geliştirme, sorulara cevap verip problemlere çözümler üretebilme bilgi ve becerilerini kazandırma şeklinde sıralanmaktadır.

2. Lisans Düzeyi Yeterlikleri

Lisans düzeyi yeterlikleri ile lisans öğretimini başarı ile tamamlayan bir elemanın “neleri bileceği, neleri yapacağı ve nelere yetkin olacağı” hususlarının belirlenmesi hedeflenir. Sözelimi ilâhiyat fakültesi lisans düzeyinden mezun olan bir kişinin kazanması gereken yeterlikleri ele alacak olursak, bu kişinin: “Kur’an ve Sünnet’e dayanan öz ve doğru bilgilere sahip olması, ana kaynaklardan alınarak hayata uygulanan sahih ilmihal bilgilerini kazanması, toplumsal sorunları düzgün değerlendirmesi ve isabetli çözümler üretmesi, düzgün ve erkânına riayet ederek ibadetlerini icrâ etmesi, İslâm ahlâkına bağlı kalarak hareket etmesi, kendisine yöneltilen sorulara literatürden hareketle cevaplar vermesi ve halkı irşad edecek yetkinliklere sahip olması” gerektiğini söyleriz. Bir ilâhiyat fakültesi mezunundan bunlardan fazlasını beklemek uygun olmayacağı gibi, daha az bir performansa razı olmak da kabul edilemez. Bunun için verdiğimiz eğitimin

standardını oluşturmak durumundayız.

3. Lisans Düzeyi Kalite Güvencesi

Kalite güvencesi, eğitim süreçlerinin yeterliklerinin nasıl saptanacağını, nasıl kazandırılacağını, bunların verimli bir şekilde nasıl uygulanacağını gösteren ve nasıl ölçülüp iyileştirileceğini belirleyen standartları ortaya koyar. Kalite güvencesi, uygulamaların oturduğunu ve standartlaştığını gösteren belgelerdir. Şâyet bir uygulama, bu düzeye ulaşmamışsa onun başarısı da başarısızlığı da geçici ve tesadüfidir.

II. Türkiye Yükseköğretim Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi (Lisans)⁵

Türkiye'nin AB eğitim politikalarına katılımı 25.02.1999 tarihinde başlamış, ülkemiz 2004 tarihinden itibaren de AB'nin Socrates, Leonardo da Vinci ve Erasmus gibi programlarına dahil olmuştur. Yüksek öğretimi kapsayan Erasmus programında yüksek öğrenimdeki öğrencilerin eğitimlerinin kalitesinin yükseltilmesi ve uluslar arası işbirliğinin teşvik edilmesi hedeflenmektedir. Bu sayede eğitim kalitesini arttırma, dil öğrenme, çok kültürlü ortamı hazırlayacak eğitim ve öğretimi kazandırma gibi hususlar gündeme getirilmiştir. Bu programlarda üye ülkelerin eğitim sistemlerinde özgünlüğü koruyarak, uyum içinde genç kuşaklara kolay iş bulma imkânlarını sağlamak ve Birleşik Avrupa Kültürü'nü oluşturmak amaçlanmaktadır. AB'ye uyum süreci kapsamında Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Türkiye Yükseköğretim Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi'nde ulusal yeterlilikler programını hazırlamıştır. İlköğretimden başlayıp ömür boyu eğitim şeklinde devam eden bu süreçlerden Lisans düzeyine ait olan ulusal yeterlilikler, öğrencilerin bilgi, beceri ve kişisel/meslekî yetkinliklerini geliştirmek ve arttırmaya yönelik bir çerçeve programdır. Bu programda özet olarak ortaöğretimde edinilen bilgi ve becerilere dayalı olarak daha ileri düzeydeki kuramsal ve uygulamalı bilgileri kazandırmak; bu bilgileri kullanabilmek, yorumlayabilmek, analiz ve sentezlere ulaşabilmek; bireysel ve ekip halinde sorumluluklar üstlenebilmek, eleştiri yapabilmek, çevreyle olumlu iletişim kurabilmek, bilimsel ve etik kural ve değerlere bağlı kalarak mesleğini icrâ edebilmek gibi hususlar hedeflenmiştir.

⁵ Yüksek Öğretim Kurulu, *Türkiye Yükseköğretim Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi (TYUYÇ)*, www.yok.gov.tr/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=383, s. 9.

TÜRKİYE YÜKSEKÖĞRETİM ULUSAL YETERLİLİKLER ÇERÇEVESİ (TYUYÇ)

BİLGİ	<ul style="list-style-type: none"> - Kuramsal - Uygulamalı 	-Ortaöğretimde kazanılan yeterliliklere dayalı olarak alanındaki güncel bilgileri içeren ders kitapları, uygulama araç-gereçleri ve diğer bilimsel kaynaklarla desteklenen ileri düzeydeki kuramsal ve uygulamalı bilgilere sahip olmak.
BEÇERİLER	<ul style="list-style-type: none"> - Kavramsal/ Bilişsel - Uygulamalı 	<ul style="list-style-type: none"> - Alanında edindiği ileri düzeydeki kuramsal ve uygulamalı bilgileri kullanabilmek, - Alanındaki kavram ve düşünceleri bilimsel yöntemlerle inceleyebilmek, verileri yorumlayabilmek ve değerlendirebilmek, sorunları tanımlayabilmek, analiz edebilmek, kanıtlara ve araştırmalara dayalı çözüm önerileri geliştirebilmek.
KİŞİSEL VE MESLEKİ YETKİNLİKLER	<ul style="list-style-type: none"> Bağımsız Çalışabilme ve Sorumluluk Alabilme Yetkinliği Öğrenme Yetkinliği İletişim ve Sosyal Yetkinlik Alana Özgü ve Mesleki Yetkinlik 	<ul style="list-style-type: none"> - Uygulamada karşılaşılan ve öngörülemeyen karmaşık sorunları çözmek için bireysel ve ekip üyesi olarak sorumluluk alabilmek, - Sorumluluğu altında çalışanların mesleki gelişimine yönelik etkinlikleri planlayabilmek ve yönetebilmek. - Edindiği bilgi ve becerileri eleştirel bir yaklaşımla değerlendirebilmek, öğrenme gereksinimlerini belirleyebilmek ve öğrenmesini yönlendirebilmek, -Yaşam boyu öğrenmeye ilişkin olumlu tutum geliştirmek. - Alanıyla ilgili konularda ilgili kişi ve kurumları bilgilendirebilmek; düşüncelerini ve sorunlara ilişkin çözüm önerilerini yazılı ve sözlü olarak aktarabilmek, - Düşüncelerini ve sorunlara ilişkin çözüm önerilerini nicel ve nitel verilerle destekleyerek uzman olan ve olmayan kişilerle paylaşabilmek, -Toplumsal sorumluluk bilinci ile yaşadığı sosyal çevre için proje ve etkinlikler düzenleyebilmek ve uygulayabilmek, - Bir yabancı dili kullanarak alanındaki bilgileri izleyebilmek ve meslektaşları ile iletişim kurabilmek (Avrupa Dil Portföyü Genel Düzeyi: B1 Düzeyi), - Alanının gerektirdiği düzeyde bilgisayar yazılımı ile birlikte bilişim ve iletişim teknolojilerini kullanabilmek (Avrupa Bilgisayar Kullanma Lisansı Düzeyi: İleri Düzey) - Alanı ile ilgili verilerin toplanması, yorumlanması, duyurulması ve uygulanması aşamalarında toplumsal, bilimsel ve etik değerlere sahip olmak, - Sosyal hakların evrenselliğine değer veren, sosyal adalet bilincini kazanmış, kalite yönetimi ve süreçleri ile çevre koruma, iş sağlığı ve güvenliği konularında yeterli bilince sahip olmak.

III. İlahiyat Yeterlik Çerçevesi

Buraya kadar yüksek öğretimin lisans düzeyi program ve kriterlerini ortaya koymaya çalıştık. Söz konusu programın ilke ve esaslarını ilâhiyat alanına taşıyacak olursak bir ilâhiyat öğrencisine hangi beceri ve yeterliklerin kazandırılması gerektiğini şu şekilde ortaya koyabiliriz:

- PÇ1- Temel dinî metinleri okuyup anlama,
- PÇ2- İslâm bilimlerine ilişkin temel kavramları öğrenme ve doğru kullanma,
- PÇ3- İslâmî bilimlerin gelişim süreçleri hakkında bilgi edinme ve kavrama
- PÇ4- İslâm tarihi, kültürü, sanat ve edebiyatı alanında bilgi ve beceri kazanma,

- PÇ5- Din, bilim ve felsefe alanlarında bilgi edinme ve sağlıklı değerlendirme yapabileme,
- PÇ6- Din, mezhep ve çağdaş dinî akımlar hakkında bilgi edinme, karşılaştırma ve değerlendirme yapabileme,
- PÇ7- İslâm dininin evrensel değerleri ışığında toplumun dinî-ahlakî ihtiyaçlarına çözümler üretebilme,
- PÇ8- Sosyal ve kültürel gelişmeler paralelinde millî, dinî, ahlakî değerleri ve erdemleri tanıyıp özümseme,
- PÇ9- Bilim ve teknoloji alanındaki çağdaş eğitim-öğretim araç-gereçlerini ilâhiyat alanında kullanabilme becerisi,
- PÇ10- Dinî değerlerin toplumda birleştirici, bütünleştirici, uzlaştırıcı rolüne uygun tutum ve davranışlara sahip olma,
- PÇ11- Öğretim ve eğitim hizmetlerinde öğretici, yol gösterici olma,
- PÇ12- Din hizmetleri, din öğretim ve eğitimi alanlarında görev yapabileme yeterliliğine sahip olma,
- PÇ13- Genelde din, özelde İslâm bilim ve kültürü alanında toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde yapılan araştırmaları izleme, kullanma ve geliştirme becerisi,
- PÇ14- Bireyin hayatında dinin yerini ve önemini kavrama,
- PÇ15- İçinde bulunduğu toplumun, dilini kültürünü, tarihi dokusunu ve sosyal yapısını bilme,
- PÇ16- Kültürler arası diyaloga açık olma, bir arada yaşama ve uzlaşî kültürüne sahip olma,
- PÇ17- Toplumlar arası ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlama yeterliklerini kazandırma.

Bu yeterliklere yenileri de eklenebilir. Program açma gibi yeterliklerin tespiti de dinamik bir süreçtir. Değişen toplumsal ihtiyaçlara, genel ve özel şartlara, iç ve dış paydaşların talep ve beklentilerine göre yeterlikler çerçevesi daraltılabilir veya genişletilebilir.

A. İlahiyat Program Çıktıları-Ders İlişkisi Cetveli

İLAHİYAT PROGRAM ÇIKTILARI / DERS İLİŞKİSİ																	
DERS ADI	PÇ1	PÇ2	PÇ3	PÇ4	PÇ5	PÇ6	PÇ7	PÇ8	PÇ9	PÇ10	PÇ11	PÇ12	PÇ13	PÇ14	PÇ15	PÇ16	PÇ17
Azadîs (Kâleri ve İnkılâp Tarihi I-II)				X				X									
İslam Tarihi I-II-III-IV			X	X						X					X		
Kur'anın Ana Konuları		X					X			X							
Türk Din Müsikişi				X											X		
Güzel Sanat Dilleri (Tezhib-Hata)				X											X		
Sosyolojye Giris						X	X	X		X			X				
Türk Dili I-II		X		X									X		X		
Arapça I-II-III-IV-V-VI	X	X							X				X				
Arapça Metin ve Muhadese I-II	X	X							X				X				
Yabancı Dil I-II		X											X				
Kur'an Okuma ve Tecvid I-II-III	X											X	X				
İslam Dini Esasları I-II	X	X	X							X		X		X			
Hadis Tarihi	X	X	X	X	X												
Psikolojye Giris							X	X		X		X		X			
Tefsir Tarihi	X	X	X	X	X												
Hadis Usulü	X	X	X														
Tasavvuf Tarihi	X	X	X			X		X									
İlkeâ Felsefesi Tarihi					X												
Menâk		X			X				X				X				
Din Psikolojisi							X	X		X		X		X			
Hadis I-II	X	X	X							X		X					
Tefsir Usulü	X	X								X							
Kelâm Tarihi			X			X											
İslam Hukukuna Giris		X	X			X						X	X				
Tasavvuf Felsefesi					X	X											
İslami Ahlak								X		X	X	X				X	
Din Sosyolojisi					X	X		X		X			X		X	X	X
Tefsir I-II	X	X	X	X			X						X				
Sistemâtik Kelâm I-II	X	X	X			X	X										
İslam Hukuk Usulü I-II	X	X	X			X							X				
Din Eğitimi Bilimine Giris									X		X	X	X				
İslam Felsefesi Tarihi			X		X	X	X										
Dini Mîrâs									X		X	X					
İslam Mezhepleri Tarihi I-II			X			X				X		X					
Din Eğitimi									X		X	X	X				X
Türk-İslam Sanatları Tarihi				X					X						X		
Dinler Tarihinin Giris					X	X				X				X			
Türk-İslam Edebiyatı				X								X	X				
İslam Hukuku I-II	X	X	X			X				X	X	X					
Dinler Tarihi I-II					X	X				X				X		X	X
Din Felsefesine Giris			X		X	X	X										
Kelâm Metodolojisi		X							X				X				
Hadis Kaynakları ve Kütübü	X	X					X										
Din Hizmetleri Eğitimi										X	X	X		X		X	X
Din Felsefesi					X	X	X										
Yeniceâ Felsefesi					X	X											
İslam Medeniyeti Tarihi			X	X				X		X		X			X	X	X

B. İlahiyat Program Çıktıları-Anabilim Dalı İlişkisi Cetveli

İLÂHİYAT PROGRAM ÇIKTILARI / ANABİLİM DALI İLİŞKİSİ																	
ANABİLİM DALI ADI	PC1	PC2	PC3	PC4	PC5	PC6	PC7	PC8	PC9	PC10	PC11	PC12	PC13	PC14	PC15	PC16	PC17
Tefsir	X	X	X			X	X					X	X	X			
Hadis	X	X	X			X	X					X	X	X			
Fıkıh	X	X	X			X	X	X	X		X	X	X	X	X		
Kelâm	X	X	X			X	X	X		X		X	X	X	X	X	
İslam Mezhepleri Tarihi		X	X			X	X	X				X				X	X
Tasavvuf	X	X	X			X	X					X	X				
Arap Dili ve Belegati			X														
Mantık					X							X					
Felsefe Tarihi					X												
İslam Felsefesi				X	X		X					X					
Din Felsefesi					X											X	
Dinler Tarihi																X	X
Din Sosyolojisi							X	X		X					X	X	X
Din Psikolojisi							X	X		X				X		X	
Din Eğitimi							X	X	X	X	X	X		X		X	
İslam Tarihi				X												X	
Türk İslam Edebiyatı				X												X	X
Türk Dinî Musikisi				X												X	X
Türk İslamî Sanatları				X												X	X

Yukarıdaki şemada, hangi anabilim dalının ilâhiyat program çıktılarından hangisini karşıladığı işaretlenmiş bulunmaktadır. Söz konusu işaretler incelendiği takdirde bazı anabilim dallarının işlevinin daha fazla, bazılarının işlevinin ise daha az olduğu görülecektir.

İlahiyat program çıktılarında belirlenen yeterlikleri gerçekleştirmek üzere kurulmuş bulunan anabilim dallarının değerlendirilmesine gelince: Hâlen uygulanmakta olan ilâhiyat lisans (2008-2009) programında on dokuz anabilim dalı bulunmaktadır. Listemizde yer alan yeterlikler ile mevcut anabilim dalları karşılaştırıldığında bazı yeterlikleri daha üst düzeyde temsil etmek için yeni anabilim dallarına ihtiyaç olduğu, bazı anabilim dallarının ise başka anabilim dalları ile birleştirilmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Bizce ihdâs edilmesi gereken anabilim dallarına örnek olarak İslâm Ahlâkı ve Kıraat Anabilim dalları; başka anabilim dalları ile birleştirilmesi mümkün olan anabilim dallarına örnek olarak ise Mantık, İslâm Mezhepleri Tarihi ve Din Felsefesi anabilim dalları gösterilebilir. Bunların birincisi İslâm Felsefesi veya Felsefe Tarihi; ikincisi Kelâm Anabilim Dalı ve üçüncüsü de İslâm Felsefesi veya Kelâm ile birleştirilebilir. Tabiatıyla bu husus disiplinler arası tartışmalara dayalı akademik uzlaşılarla bir sonuca bağlanabilir.

C. Kelâm Anabilim Dalı Program Çıktıları

Kelâm Anabilim Dalı program çıktılarına gelince, bu anabilim dalı, listemizde ilâhiyat program çıktılarından on ikisi ile irtibatlandırılmış durumdadır. Bu irtibat yoğunluğu, kelâm ilminin bütün İslâmî ilimleri ilgilendiren küllî bir ilim olmasından kaynaklanmaktadır. Anabilim dalı çıktılarında söz konusu yeterlikler daha da detaylandırılmaktadır. Anabilim dallarına ders ve kredi takdiri yapılırken söz konusu işlevsellik mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Kelâm anabilim dalının kendisinden beklenen işlevi görebilmesi için ilâhiyat öğrencilerine şu yeterlikleri kazandırması gerekmektedir:

- AÇ1- İslâm dinini temel esas ve ilkeleri ile tanıma,
- AÇ2- Din, mezhep ve çağdaş dinî akımlar hakkında bilgi edinme, karşılaştırma ve değerlendirmeler yapabilme,
- AÇ3- İslâm dininin inanç esaslarını bir sistem dahilinde anlama, araştırma ve değerlendirme,
- AÇ4- Kelâm ilminin kaynak, ricâl ve terminolojisine vâkıf olma,
- AÇ5- Kelâm ilminin kullandığı yöntemi araştırma, içselleştirme ve uygulama,
- AÇ6- Klasik kelâm metinlerini okuma ve anlama vukûfiyeti kazanma,
- AÇ7- Günümüz kelâm problemlerini tespit edip çözüm önerileri oluşturma,
- AÇ8- Kelâm ilmiyle ilişkili disiplinler hakkında bilgi sahibi olma, ortak meselelere vakıf olma,
- AÇ9- Diğer dinlerle ortak problemleri ele alabilme, karşılaştırmalı teoloji yapabilme,
- AÇ10- Edindiği bilgileri toplumun inanç, kültür ve âdetlerini tanıma, tahlil ve değerlendirmede kullanabilme,
- AÇ11- Din hizmetleri, din eğitim ve öğretiminde görev yapabilecek bilgi ve yeterliğine sahip olma,
- AÇ12- Din, bilim ve felsefe alanında ortaya çıkan bilgi, bulgu, araç ve gereçleri kelâm alanına uygulama.

Günümüzde uygulanan ilâhiyat programında kelâm anabilim dalından beklenen yeterlikleri öğrencilere kazandırmak üzere 13 farklı ders okutulmaktadır. Bunlar: İslâm Dini Esasları, Kelâm Tarihi, Sistematik Kelâm, I-II, Mukayeseli Halk İnançları, Türk Kelâmcıları, Kelâm Metodolojisi, Klasik Kelâm Metinleri, Günümüz Kelâm Problemleri, Kelâm, Kelâm Okulları, Modern Dönem İnanç Problemleri ve Karşılaştırmalı Teoloji başlıklı derslerden oluşmaktadır. Bu derslerin bir kısmı zorunlu, bir kısmı ise isteğe bağlı seçmelidir. Kelâm Anabilim Dalındaki derslerin kredi toplamına gelince, diğer temel İslâm bilimlerinde mevcut olan kredi sayısına yakındır.

KELÂM ANABİLİM DALI PROGRAM ÇIKTILARI / DERS İLİŞKİSİ												
DERS ADI	PC1	PC2	PC3	PC4	PC5	PC6	PC7	PC8	PC9	PC10	PC11	PC12
İslam Dini Esasları	X		X								X	
Kelâm Tarihi		X			X				X			
Sistematik Kelâm I		X	X	X	X				X			X
Sistematik Kelâm II		X	X	X					X			X
Mukayeseli Halk inançları		X								X	X	
Türk Kelâmçıları		X							X			
Kelâm Metodolojisi				X			X					X
Klasik Kelâm Metinleri		X			X				X			
Günümüz Kelâm Problemleri						X				X	X	
Kelâm									X			
Kelâm Okulları		X							X			
Modern Dönem İnanç Problemleri		X				X				X	X	
Karşılaştırmalı Teoloji							X	X				

Şemada hangi dersin hangi çıktıları gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu şema incelendiğinde bazı derslerin çok az işleve sahip olduğu, bazı konuların ise yeterli tarzda işlenmesi için ders haline dönüştürülmesi gerektiği fark edilmektedir.

Örnek olarak Kelâm Okulları ile Kelâm Metodolojisi dersleri gösterilebilir. Birincisinin konuları büyük oranda İslâm Mezhepleri Tarihi konuları ile örtüşmekte, ikincisi ise bugüne kadar uygulanan ders müfredatında hiç yer almamaktadır. Halbuki ilimlerde cihet-i vahdeyi ortaya koyan hususlardan biri metodoloji olup özellikle müteahhirîn dönemi kelâm kitaplarında yer alan “umûr-i âmme” bahisleri bunu vermeye yöneliktir.

D. Ders Tasarım ve Tanımlaması

Ders tasarım ve tanımlaması büyük bir ilmi gayret ve emeğin sonucu olmalıdır. Günümüzde yapılan ders tasarımlarında çok aceleci, düzensiz ve özensiz davranıldığı fark edilmektedir. Sözelimi bir ders içinde ancak bir konu olabilecek başlıklar, ders haline getirilmektedir. Bazen de (Kelâm Metodolojisi'nde olduğu gibi) önemli bir ders olması gereken bir husus, konu başlığı halinde bile yer almamaktadır.

Ders tanımlamalarına gelince onlarda da amaç, kaynaklar, muhteva ve yöntem tedahüllere yol açmayacak şekilde belirlenmelidir. İyi bir ders tanımlaması “efrâdını câmi ağyârını mâni” olacak tarzda yapılmış ders tanımlamasıdır. Ders tanımlamalarında aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmalıdır:

- Dersin adı
- Kredisi
- Yarıyılı
- İçeriği

- e. Amacı
- f. Kaynakları
- g. Öğretme yöntemi
- h. Öğretim dili
- i. Ölçme değerlendirme şekli
- j. Ders için öngörülen AKTS (Avrupa Kredi Transfer Sistemi) esasları

Örnek Çözümleme: Kelâm Metodolojisi Dersinin Tanımlaması

1. Dersin Adı: Kelâm Metodolojisi
2. Kredisi: 2
3. Yarıyılı: 5
4. Konular:

I. Yöntem Meselesine Genel Bakış

- Bilimsel Yöntem
- Felsefî Yöntem
- Dinî Bilgi Yöntemi
- Tasavufî Yöntem
- Kelâmî Yöntem
- Selefî Yöntem

II. Lafızlı Kelâm Yöntemleri:

- Hâricî, Selefî ve Zâhirî Yöntemler

III. Te'vilci Kelâm Yöntemleri:

- Mu'tezile, Ehl-i Sünnet, Bâtınlılık

IV. Modern Dönemde Yöntem Tartışmaları

V. Beyân, Burhân ve Cedel Yöntemleri

5. Kaynaklar

- Ebu'l-Hasan el-Eşarî, *el-Has ale'l-bahs*
- Gazzâlî, *el-Munkuz mine'd-dalâl*
- İbn Rüşd, *el-Keşf an menahici'l-edille*
- Mûsâ Kâzım, *Külliyât*,
- İzmirli İsmail Hakkı, *Muhassalü'l-kelâm ve'l-hikme*,
- Bekir Topaloğlu, *Kelâm Araştırmaları Üzerine*
- İSAV, *İslâmî İlimlerde Metodoloji Meselesi (Kelâm)*,
- İSAM, *Modern Dönemde Dinî İlimlerin Temel Meseleleri*

6. Yöntem

- a. Konular öğrencilere seminer olarak dağıtılacak
- b. Ders sunum, tartışma, müzâkere tarzında işlenecektir.
- c. Örnek metinlerden hareketle uygulama yapılacaktır.

7. Ölçme ve Değerlendirme Araçları

Ders için bir ara sınav ve bir final yapılacaktır. Ödev ve seminerler değerlendirilmeye dahil edilecektir. Değerlendirmede bağıl değerlendirme sistemi esas alınacaktır.

8. Ders İçin Öngörülen AKTS

Bir ara sınav hazırlık (5), bir final hazırlık (5), seminer (20), derse hazırlık (14x2), ders sonu değerlendirme (14x0.5), sınav sonu değerlendirme (2x0.5), serbest okuma (14x2) olmak üzere toplam: 94 saat.

E. Ders Etkinlik Süreçleri

Amerikalı eğitimci Benjamin Bloom (1913-1999) tarafından geliştirilen ve literatürde "Bloom Taksonomisi" olarak bilinen tanımlamaya göre bir ders işlenirken başvurulacak süreçler: "bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme" basamaklarından oluşmaktadır. İdeal bir ders, söz konusu basamaklardan geçerek işlenir. Bu basamakları kısaca tanımlayarak her birinde kullanılan eylemleri zikredip bir örnekle açıklamaya çalışalım.

1. Bilgi: Anlama ya da kavramaya gerek duymadan gerçeklerin anımsanması, başka bir ifade ile konuya ilişkin mâlumâtın verilmesi anlamına gelir. Bu süreci uygularken sık sık "sıralamak, ilişkillemek, ezberlemek, tekrarlamak kopyalamak, sınıflandırmak, anlatmak" gibi eylemler kullanılır.

2. Kavrama: Öğrenilen bilgiyi anlama, tahlil etme ve yorumlama yetenek ve becerisi kazandırma anlamına gelir. Bu süreçte yoğun olarak "ilişkilendirme, farkına varma, yorumlama, tartışma, dönüştürme, savunma" gibi eylemler kullanılır.

3. Uygulama: Öğrenilen bilgiyi yeni koşullarda kullanma, problem çözebilme için işler hale getirme demektir. Bu esnada "karar verme, ispat etme, deneme, yapma, uyarılama, üretme, çözme" gibi eylemlere yer verilir.

4. Analiz: Bilgiyi birleşenlerine ayırabilme, ana bağlantıları ve düşünceleri arama anlamlarına gelir. Bu esnada sık sık "ayırma, görmek, kategorize etmek, tasnif etmek, parçalamak" gibi eylemler kullanılır.

5. Sentez: Parçaları bir araya getirme, bir bütün oluşturma demektir. Başka bir ifade ile alt başlıkları bir araya getirerek konuya bütün olarak bakabilmek demektir. Bu esnada sık sık "oluşturma, özetleme, organize etme, birleştirme, derleme, toplama, bütünleştirme" gibi eylemler kullanılır.

6. Değerlendirme: Materyalin önemi hakkında yargıda bulunma, kıymet ve değerini tespit etme, çıkarılacak sonuçları ortaya koyma demektir. Bu aşamada

daha çok “kesinleştirme, tespit etme, sonuç çıkarma, ikna etme, ispatlama; kıymetlendirme” gibi eylemler kullanılır.

Örnek Konu Çözümlemesi: İmamet Konusu

1. Bilgi Aşaması

İslâm toplumunun dinî ve siyasî liderliği görevini üstlenecek bir imamın gerekliliği, bu kişinin biat yoluyla seçildiği, aynı anda iki imamın bulunmasının câiz olmadığı, imamın hür, âkil bâliğ, erkek ve Kureyş kabilesine mensup olması gerektiği, mefdûlun imametinin câiz olduğu gibi klasik literatürde mevcut olan bilgilerin aktarımı.

2. Kavrama Aşaması

İmamın, toplumun düzenini ve adaleti sağlamak, insanların sevk ve idaresi için gerekli olduğu, literatürde yer alan bilgilerin tarihte bu işlevi sağlayacak düzenlemeleri ifade ettiği, geçmişte imam için öngörülen şartların günümüzde gerekli ve yeterli olup olmadığı, sözgelimi Kureyşliliğin niçin istendiği, günümüzde böyle bir ön şartın bulunmasının gerekli olup olmadığı, imama biat ile seçim sistemi arasında paralellik görülüp görülemeyeceği gibi soruları yönelterek meselelerin özünü ortaya koyma ve kavrama demektir.

3. Uygulama Aşaması

Klasik kelâm literatüründe yer alan imametle ilgili bilgilerin günümüz siyaset teorisine katkı sağlayıp sağlayamayacağını, biat ile seçim sistemi, icmâ ile parlamento kararları arasında paralellikler kurulup kurulamayacağını sorarak söz konusu bilgilerin pratikte ne anlama geldiğini sorgulama.

4. Analiz Aşaması

İmamet sistemini ve imamın görevlerini yasama, yürütme, yargı, denetim gibi kısımlara ayırma, aralarındaki ilişkiyi ortaya koyma; seçme, seçilme kural ve şartlarını belirleme vs.

5. Sentez Aşaması

Seçme, seçilme, yasama, yürütme, yargı, denetim gibi parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma, bir sisteme ulaşma.

6. Değerlendirme Aşaması

İmamet konusunda üretilen yeni bilgilerin değeri ve önemi hakkında yargıda

bulunma. Sözelimi imamet teorisinin sosyolojik gerçeklerin ortaya çıkardığı bir tecrübe, beşerî aktivite ve gelenek olduğuna inanma veya Allah'ın buyruğu ve peygamberin vasiyeti, kutsal bir kurum olup olmadığının değerlendirilmesi.

F. Ölçme ve Değerlendirme

Ölçme ve değerlendirme, öğrenciyi kazandırmayı hedeflediğimiz yeterlik ve yetkinliklerin ne ölçüde gerçekleştiğini tespiti yönelik bir çabadır. Bunun için ders etkinlik süreçlerinden bir veya bir kaçını değil, tümünü ölçmeyi hedeflemeliyiz. Mevcut uygulamada ders etkinliklerinde ağırlık bilgi yönünde olduğu gibi, ölçme değerlendirme de bilgiyi tespiti yönelik bulunmaktadır. Genellikle sorular ve cevaplar bu çerçevede cereyan etmektedir. Halbuki bu, eğitimde kazandırılmak istenen yetkinliklerin sadece altında birine tekabül etmektedir. Bundan dolayı tüm sistemde yapılması istenen değişime paralel olarak, ölçme ve değerlendirmede de kriterler değişmelidir. Sadece bilgiyi ölçen bir sistem doğru ve yeterli değildir.

Sonuç ve Öneri

Günümüzde yükseköğretimden eğitim, bilgi üretimi ve kamusal hizmet olmak üzere üç temel işlev beklenir. Eğitim insanların, hayatî projelerini gerçekleştirmek üzere modern imkân ve fırsatlarla donanmalarını, bu uğurda girişimde bulunma, sorumluluk yüklenmelerini sağlar; eleştirel düşünme becerilerini geliştirir ve insan hakları, demokrasi etik değerler konusunda duyarlı yetiştirmeyi amaçlar. Bilgi üretimi işlevi üniversitedeki araştırmacıların alanları ile ilgili iç ve dış araştırmaları takip ederek içselleştirdikleri bilgilerle bir epistemolojik topluluk oluşturmalarını ve bilimsel araştırma ve üretimlerini bu perspektiften yürütebilmelerini hedefler. Bilimsel çalışmalarda bir kominite oluşturmaya “ekolleşme” denir. Ferdî çalışmalar ekolleşmeden kitlelere mâl olamazlar. Yüksek öğretimin üçüncü işlevi ise kamu hizmeti görmedir. Bu hizmetleri ilâhiyat alanında eğitim-öğretim ve din hizmetleri olarak ifade edebiliriz. Her iki alanda da hizmet görenlerin üstlendikleri hizmetin gereği olarak yürütecekleri görevleri, diğer kurumlarla ve görevlilerle çatışmadan en verimli bir şekilde yapmaları temel hedeftir.⁶

Günümüzde öğretim, programların içeriği yanında uygulanan yöntem ve kullanılan araç-gereçlerle de önem kazanmış durumdadır. AB süreci eğitim politikaları, Türkiye'deki ilâhiyat eğitimi içerik yönünden etkiler mi, etkilerse bunun ölçüsü ne kadar olmalı? Bu husus tartışılabilir. Bizce din gibi özgün ve özel bir alanda eğitim-öğretim yapma, diğer alanlara kadar uluslararası etkiye açık değildir ve olmamalıdır. Burada insan hakları demokratik teâmüller gibi genel geçer

⁶ Yüksek Öğretim Kurulu, *Türkiye'nin Yüksek Öğretim Stratejisi* (Taslak Rapor Ankara 2006), s. 50-53.

hususlara aykırı olmamak şartıyla farklı ve özgün olma korunması gereken bir değerdir. Ancak uluslararası faktörlerin yöntem ve araç gereç yönünde genel öğretim gibi bizi de etkileyeceği tartışma götürmez bir husustur. Bu nedenle Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan öğretim yöntem, teknik ve araç gereçlerini yakinen takip etme durumundayız. Bu çerçevede uluslar arası temasları sıklaştırma, yeniliklere açık olma zorundayız. Bunun için de yabancı dil öğrenme/öğretme durumundayız. İlähiyat fakültelerinin işlevi, yeterlik ve yetkinlikleri bu çerçevede göz önünde bulundurularak belirlenmelidir:

1. YÖK’ün bu yönde bir takvim çerçevesinde çalışmalarını yürüttüğü ve Türk yüksek öğretimi lisans düzeyi tanımlamalarını büyük oranda tamamladığı bilinmektedir.

2. İlähiyat fakültelerinin de, Türk yüksek öğretimi kapsam ve çerçevesinde “İlähiyat Yeterlikler Çerçevesi”ni oluşturmak üzere bir çalışma grubu teşkil ettirmesi gerekmektedir. Bu grupta ilâhiyat fakültelerinden katılacak üyeler yanında yakın dış paydaşlarımız olan Milli Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı’ndan da temsilciler olmalıdır.

3. Türkiye’de yürütülmekte olan ilâhiyat eğitiminin misyon ve vizyonunu doğru belirleyebilmek için önlisans, lisans ve lisansüstü düzeylerde yeterliklerin, niteliklerin ve kalite güvencelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için YÖK düzeyinde bir çalışmanın yapılması zarureti bulunmaktadır. Benzer bir çalışmanın her anabilim dalında olduğu gibi, kelâm anabilim dalı düzeyinde de yapılması gerekmektedir. Bu çalışmayı yapmak üzere kurulacak bir komisyon, Kelâm Anabilim Dalı’nın program çıktılarını hazırlamalı, bu çıktıları gerçekleştirecek dersleri tespit etmeli, okutulacak her derse ilişkin konu, yöntem, kaynak ve AKTS’leri kararlaştırmalıdır.

Böylece ilâhiyat fakültelerinin tümünde aynı görevi ifâ eden ve aynı hedeflere yürüyen bir programa kavuşmuş olacağımızı düşünüyoruz.